

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of International Social Research
Volume: 3 Issue: 14 Fall 2010

KÜRESELLEŞME-ULUS DEVLET KARŞITLIĞININ GERÇEKLERİ GLOBALISATION-NATIONAL STATE CONTRARISM'S REALITIES

Ergin AYAN*

Özet

Bu araştırmada küreselleşme kavramı yeni dünya düzeni kavramıyla birlikte ele alınıp, değişim ve dönüşüm sürecinde ulus devletler incelenmiştir. Küreselleşmenin felsefesini kurup, ekonomik, siyasal, askeri ve kültürel olarak tezler ileri süren fikir babaları ve think-tank kuruluşlarının görüşleri kritize edilmiştir. Küreselleşmenin ve tek kutuplu dünyanın ulus devletler, milliyetçilik, etnisite, medeniyetler ve kültürler üzerindeki etkileri tartışılmıştır. Bu tartışmalar, yerli ve yabancı literatürdeki görüşlerin eleştirisiyle temellendirilmiş, Yeni Amerikan Yüzyılı kuramcılarının görüşlerine de yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Değişim, Dönüşüm, Operasyon, Küreselleşme, Ulus-Devlet.

Abstract

In this study, the concept of globalization and new world order have been taken together with the concept of change and transformation in the process of nation-states were investigated. Ideologs and think-tank organisations whom established the philosophy of globalization and put economic, political, military, cultural thesis were criticized. The effects of globalization and Unipolar world over national states, nationalism, ethnicity, civilizations and cultures are discussed. These discussions were based upon both local and foreign literature and also the angle of the New American Century theorists were included.

Key Words: Change, Transformation, Operation, Globalization, National-State.

Giriş

Küreselleşme dünya ekonomisinin, her bir ülkenin ekonomik ve ticari ilişkiler açısından diğerine bağımlı olduğu ve kendi mal ve hizmetlerini diğer ülkelerle değişime sokma gereği duyduğu bütünlümlü tek bir pazar yapısına doğru ilerlemesi ve genişlemesidir. Gerçekten de bugün dünyaya baktığımızda ülkeler arasındaki ekonomik ve ticari duvarların tamamıyla yıkılmaya yüz tuttuğuna, sermayenin ve bir ölçüde emeğin dünyanın her ülkesine rahatça girip çıkabildiğine şahit olmaktayız. Küreselleşme konusu uluslar arası arenada ekonomistler arasında en çok tartışılan konulardan biridir. Tartışmanın odak noktasında, dünya ekonomisinin bugünkü durumunu önceki yıllardan ayıran temel özelliklerin gerçekten yeni bir ekonomik sistemi mi işaret ettiği yoksa mevcut durumun öncekinin bir devamı mı olduğu sorusu durmaktadır(Petras,2006: 7).

Teorik haliyle nötr bir konu gibi bu; dahil olan bütün tarafların şartlarının eşit olduğu varsayılan bir oyun, kimseye zararı olmayacakmış gibi gözükken, katılan herkesin kazançlı çıkacağı bir kampanya gibi (Külünk, 2006: 15). Aslında yeni bir süreç değildir. Küreselleşme 16. yüzyılda temellenen, ancak 19. yüzyılda dünya toplumlarına önemli ölçüde nüfuz eden kapitalizmin, günümüzde yerküreyi kaplaması ve dünyanın tamamına yayılmasıdır. Küreselleşmenin öznesi Amerika ve Avrupa Birliği'dir. Küreselleşme onların çıkarları doğrultusunda, dünyayı küçülten ekonomi, politika ve kültür gibi ana

* Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim üyesi.

öğeleri, ulus-devlet üstü bir noktaya taşıyan, toplumlar üzerinde denetim kuran yeni dünya düzenidir. Giddens'in dünya çapındaki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşması süreci olarak tanımladığı küreselleşme bir gerçekliktir. Sonuçları her yerde kendini hissettirmektedir. Küreselleşme sadece 'orada' bireyden uzak yerlerde olan şeylerle ilgili değildir, aynı zamanda o burada fenomeni olup, dünyadaki bütün insanların yaşamlarının mahrem ve kişisel yönlerini etkilemekte ve bütün toplumları dönüştürmektedir (Giddens, 1994: 62).

Genellikle dünya görüşü açısından ortaya atılan her yeni felsefi ve ideolojik akımın ya da teorileri fiiliyattan pratik bir şekilde çıkmış düşünce sisteminin taraftarları ileri sürdükleri görüşlerin bir yeni düzen oluşturacağını iddia ederler. Bu yeni dünya düzeninin barış, eşitlik, adalet, özgürlük ve bollukla beraber mutluluk getireceğini savunurlar. Dünyada bu iddialarla gelip, daha sonra yerini başka bir yeni dünya düzenine bırakan sayısız örnek vardır. Bu örneklerden en çarpıcı olanı Komünizmdir. Marks ve Engels'in ortaya attıkları komünizm ideolojisi, benimsenme açısından Avrupa toplumları arasında geniş yer bulamadı. Monarşik bir siyasal yapı olan Rus Çarlığı, ekonomik zafiyeti nedeniyle içten içe çökmekte idi. Bu ekonomik ve siyasal çöküntülere yeni dünya düzeni içinde son vereceği öne sürülen komünizm, 20. yüzyıl başlarında bir kesim Rus aydınlarınca benimsendi. Diğer düşünce akımları gibi Rus komünizmi de kendine has bir takım gerekçeler ileri sürmekteydi. Ancak Rusya'da komünizm, imparatorluk nüfusunun % 50'sinden az olan Rus halkının yarısına çalışmakta idi. Çok geçmeden Bolşevik Rusların, sadece oyunun kurallarını değiştirmek suretiyle yarışı kazanabilmek amacıyla oldukları anlaşıldı. Bütün bu oyunlarda başarılı olabilmenin koşulu ideolojiyle uyumlu bir eğitimi, yani oyunun kurallarını topluma anlatacak aydınlar yetiştirmeyi gerektirmekteydi. Ancak Sovyet bilimi dünyadaki gelişmelere sırtını döndüğü için dünyaya entegre olamadı. Sonuçta faturayı soğuk savaş ve silahlanma yarışı dolayısıyla bütün dünya ödemiş oldu.

Küreselleşme İllüzyonu

*Gerçekliği, tarihsel sürecin
dolaysız akışı içinde yaşarız.
Onu parçalara ayırdığımız zaman
dolaysızlığını yok etmiş oluruz.*

R. G. Collingwood

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra dünya halklarına yeni bir dünya düzeni olarak sunulan küreselleşme kavramıyla (Wolf, 2001: 211) birlikte, uluslar arası ilişkilerde büyük bir hareketlilik ortaya çıktı. Devletler arasındaki ilişkiler, bölgesel dengeler, kurumsal yapılar, hukuksal ve siyasal anlayışlar yeniden ele alındı. Soğuk Savaş'ın galibi, tabiatıyla yeni düzenin bir numaralı ve rakipsiz lideri konumuna yükseldi. Küreselleşme ufku, uyulması mecburi gibi görünen yasalarla birlikte, üçüncü dünya ülkelerine dikte ettirilmeye çalışıldı ve buna uyanlarla askeri ve siyasi anlaşmalara, karşı gelenlerle ise sıcak savaşa geçildi. Küresel paylaşımın coğrafi alanını Ortadoğu, Avrasya, Güneydoğu Avrupa, Güneydoğu Asya-Pasifik, Meksika-Amazon Bölgesi, Afrika vs. oluşturuyordu.

Üçüncü bine girerken dünyanın çok önemli değişim ve dönüşümler geçirdiği kabul edilmekte ve bunu ifade için yeni dünya düzeni, medeniyetler savaşı, tarihin sonu, küreselleşme, tek kutuplu dünya, dünya toplumu, multikültürel yapılanmalar gibi kavramlar kullanılmaktadır. Hemen belirtelim ki, bu kavramların hepsi birer meşrulaştırma vasıtasıdır. Kavramları oluşturma, gündemi ve soruları belirleme imkânına sahip olan devletlerin menfaatlerine hizmet ederler. Uygulamadaki çifte standartlar ustalıklı kamuoyunun gözünden kaçırılır. Türkiye gibi ülkelerde kamuoyu, aydınlar ve hükümet yetkilileri bu kavramların büyümesi ile hipnotize edilerek, bu kavramların millî menfaatleri engellemesi temin edilir (Koçdemir, 2010).

Yeni bin yıla dünyadaki hâkim güçlerin kabul ettirmeye çalıştığı yeni illüzyonlarla giriyoruz. Dünya toplumunun ortaya çıkması, yeni dünya düzeni, küreselleşme, serbest ticaret, dünyanın tek bir pazar hâline gelmesi, millî devletlerin öneminin kaybolması, başkalarının aleyhine olan menfaatlerin eskiden olduğu gibi kolayca gerçekleştirilemeyeceği, dünya barışı, dünyanın her tarafında insan hakları ve demokrasinin hâkim olması bu illüzyonlardan ilk anda akla gelenleridir. Yeni bin yılda jeopolitiğin önemini kaybettiği iddiası süper güçler dışındaki ülkelerin iddiasız olması ve iddiasız kalması için bir yutturmacadan ibaret. Çünkü bu iddiayı yayan ülkeler, jeopolitik analizler konusunda büyük gayret ve masraflardan hiç vazgeçmiyor. Toprak üzerinde rekabet, hâlâ dünya olaylarına damgasını vurmaya devam ediyor. Statü ve gücün en önemli belirleyicileri toprak, nüfus ve diğer jeopolitik unsurlardır.

Küreselleşmenin en büyük yararının gelişmiş ülkelere ve devletler üstü şirketlere yaradığı; dünya nüfusunun % 20'sini oluşturan en zengin ve en fakir ülkeler arasındaki gelir farkının, 1960 yılında 30'a 1 iken, 1995 yılında bu oranın 82'ye 1'e çıktığı dikkate alınırsa daha açık bir şekilde anlaşılacaktır.

Asli niteliği itibariyle, eskisine nispetle yönelmiş olduğu nihai hedef ve gayesi aynı olan, ancak daha sofistike metotlar kullanan bir yeni kolonyalizmden başka bir şey olmayan küreselleşme, yerine göre hem ekonomik ve hem de askeri güce başvurmak suretiyle genel olarak batının, özel olarak ta ABD'nin dünya hakimiyetini sağlamaya çalışmaktadır. Çok kapsamlı uluslararası siyasi, iktisadi, medeni ve kültürel bir proje olan küreselleşme, bu maksatla ilk olarak gerek enerji kaynakları ve gerekse de stratejik askeri gerekçelerle İslâm dünyasını açık bir hedef haline getirmiş bulunmaktadır (Huntington, 2006: 25). Ne var ki bu yeni kolonizasyon dönemi çok çaplı ve köklü bir felsefi temel üzerine oturmakta ve bir anlamda doğu-batı çatışmasına dönüşmektedir. Küreselleşmenin iktisadi ve siyasi açılarından sağladığı yüksek rantlardan ve prestijlerden kaynaklanan cazibesi, eninde sonunda farklı küreselleşme kutupları arasında bir çatışma ortamı yaratmaya müsaittir ki bu da muhtemelen küreselleştirici aktörlerin milliyetçiliklerinin çatışması anlamına gelecektir.

Milliyetçilik Yükselen Değer mi?

Geçmişteki ve şimdiki insan toplumlarının daha iyi anlaşılması bir tarih anlayışını gerektir. Fikirleri tarihin bir açıklaması olarak kullanmak, artık olağan hatta kolay bir durum değildir.

Amerika'da son yıllarda daha çok uluslar arası ilişkileri moral değerlere oturtan ve dinsel dozu ağır basan kitaplar revaçta. Liste başı olan kitaplar genellikle Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi ile ilgili. Bu projeye imza koyan bazı teorisyenler son zamanlarda düşüncelerini peş peşe kitaplaştırdılar. Dünyaya ve Amerika'ya yol gösteren bu çalışmaların çoğu sanki Pentagon'un kışla bülteni havasında yazılmıştır. Bu yüzden Beyaz Saray'a ve dolayısıyla dünyaya yön veren kitapların çoğu neo-muhafazakar kadrolara aittir.

Çeşitli yazar ve düşünürlerin "milli devlet bitmiştir; Yeni Dünya Düzeni'nde milli devlet modelinin yeri yoktur" fikrine mukabil (Hirst-Thompson, 2001: 144) Francis Fukuyama, 21. asrın dünyasında temel siyasi birimin milli devlet olacağını tahmin ediyor. Fukuyama *Devlet İnşası* adlı kitabında 21. yüzyıl dünyasını çözümlenmekte ve bu dünyanın nasıl biçimlenmesi gerektiği konusunda önerilerini sıralamaktadır. Fukuyama'ya göre, hiçbir uluslararası federal örgütlenme ya da bir uluslararası örgüt, dünya üzerindeki yoksulluk, terör, uyuşturucu gibi sorunlarla, ulus devletler kadar etkili bir biçimde mücadele edemez. Yaklaşık bir kuşak boyunca dünya politikasının, devletin küçültülmesi yönünde olduğuna işaret eden Fukuyama "11 Eylül'den sonraki dönemde, dünya politikasının temel sorunu devleti geri çekmek değil, tam tersine onu güçlendirmektir. Gerek tek tek toplumlar, gerekse tüm dünya insanlığı için, devletin yok edilmesi, bir ütopyanın değil, bir felaketin başlangıcıdır." diyor (Fukuyama, 2004: 161). Tabii Fukuyama'nın sözünü ettiği devlet, "küçük fakat etkin" bir devlet. Dünyadaki ülkeleri, devlet fonksiyonlarının yaygınlığı ve devletin gücü ölçütlerine göre sınıflayan Fukuyama, Türkiye ve Brezilya gibi ülkeleri, "fonksiyonları yaygın ama güçsüz" devletler arasında sayarken, Amerika'yı, "fonksiyonları az ama güçlü devlet" sınıflamasına sokuyor. Fransa ile Japonya ise hem fonksiyonları yaygın hem de güçlü devlet kategorisinde yer alıyor (Fukuyama, 2004: 161). Fukuyama'nın tüm dünya için, "fonksiyonları dar ama güçlü devlet" modelinden yana olduğunu; bu modeli herkes için önerdiğini eklemeye gerek yok. Amerika Birleşik Devletleri, terör, yoksulluk, uyuşturucu gibi dünya çapındaki sorunlarla savaşmak için, "Geniş Orta Doğu ve Kuzey Afrika Bölgesi ile, Ortak bir Gelecek ve İlerleme için Ortaklık" öneriyor (Kongar, 2004). Fukuyama terör ve fakirliğin sebebinin zayıf devletler olduğuna ve bu devletleri yeniden inşa etmek lüzumuna dikkat çekiyor. Irak ve Afganistan gibi (Şafak, 2006: 31-32).

Huntington'a göre de ulus devletler dünya olaylarında temel aktörler olarak kalmaktadır. Ulus devletlerin davranışları geçmişte olduğu gibi güç ve servet ama aynı zamanda da kültürel tercihler, ortaklaşa sahip olunan şeyler ve farklılıklar tarafından biçimlendirilmektedir. En önemli devlet gruplaşmaları artık Soğuk Savaş'ın üçlü kutuplaşmaları değil, dünyanın yedi veya sekiz temel medeniyetidir. Özellikle Doğu Asya'daki batılı olmayan toplumlar ekonomik servetlerini çoğaltıyor ve bu yolla askeri güç ve siyasal etki için kendilerine temel yaratıyorlar. Güçleri ve kendilerine olan güvenleri çoğaldıkça Batılı olmayan toplumlar gittikçe artan bir biçimde kendi kültürel değerlerini öne sürerek Batı tarafından kendilerine zorla kabul ettirilen değerleri reddediyorlar. Bu yeni dünyada yöresel politika,

etnik duruma dayalı veya en azından ona bağlı politikadır. Küresel politika da medeniyetler politikası olmaktadır. Süper güçlerin rekabeti yerini medeniyetler çarpışmasına bırakmıştır (Huntington: 2006: 25).

Fukuyama, ulus-devlet ve egemenlik olgularının, çoğunlukla uluslararası sistemin diğer üyelerini de şiddetle etkilemesi nedeniyle uygulamada erozyona, ilkeler düzeyinde ise saldırıya uğradığını ileri sürer ve bir başka devletin egemenliğine saldırmanın kim için ve hangi amaçla meşru ve haklı olabileceğine bu noktadan cevap arar. O'na göre, uluslararası meşruiyetin egemen ulus-devletlerin varlığına ve gücüne dayanmayan bir kaynağı olamaz. Bu yazar, Soğuk Savaşın bu yana zayıf ve başarısız devletlerin, buldukları insan hakları ihlalleri, yol açtıkları insani felaketler, yarattıkları kitlesel göç dalgaları ve komşularına saldırımları gibi nedenlerle uluslararası düzen için en önemli sorun haline geldiklerini, yapılageliş hukuku ilkeleri arasında saldırmazlık, karışmazlık ve egemenlik haklarına saygı gibi ilkeler bulunduğunu hüküm altına almıştır. Tutarlı uluslararası uygulamalardan kaynaklanıp kaynaklanmadığının ayrıca tartışılması gerektiği belirtilen bu ilkelerin, özünde daha çok ahlaki olduğu, bu ilkeleri uluslararası hukukun bir parçası yaparken alışılmış ölçütleri esas almadığının da düşünülebileceği ileri sürülmüştür (Fukuyama, 2005: 111).

Fukuyama; *“Şu ya da bu ülkenin demokratik geleneğe sahip olmadığı için demokratik olamayacağı da sık sık öne sürülür. Böyle bir gelenek gerçekten olsaydı, hiçbir ülke demokratik olamazdı. Çünkü başlangıçta ya da daha sonra katı bir otoriter geleneğe sahip olmayan hiçbir halk ve hiçbir kültür yoktur. Devletler iyi ve kötüye ilişkin dili oluşturarak ve de novo (yeni) alışkanlıklar, gelenek ve kültürler yaratarak halkları bilinçlendirme de çok önemli bir rol oynar.”* (Fukuyama, 1999: 223). diyerek Amerika'nın diğer devletlere etkisinin olabileceğini belirtmiştir. İşte Portekiz örneği buna örnek olarak sunulmaktadır. Fukuyama'nın tüm dünya için “fonksiyonları dar ama kuvvetli devlet” modelinden yana olduğunu bu modeli herkes için tavsiye ettiğini de söylemek lazım.

Günümüzde ulus-devlet ve onun ideolojisi olan milliyetçilik, zaman zaman yükselen bir değer olsa da, sıkça eleştiri nesnesi olmaktadır. Ulus-devlet ve milliyetçiliği eleştiri nesnesi haline getiren de küreselleşme, insan hakları, çok kültürlülüktür. Daha da açıkçası, liberalizm ve onun ilke ve hedeflerinin gerçekleşmesi, ulus-devlet, milliyetçilik ve bireyselliği yok eden dayanışmacı anlayışların törpülenmesine bağlıdır. Aslında ikinci dünya savaşından bu yana Avrupa'da milliyetçilik önemli ölçüde gözden düşmüş ve daha çok sosyal hukuk devleti anlayışı ön plana geçmiştir. Ama bu durum, bağımsızlığını yeni kazanmış ve ekonomik açıdan gelişmeyi sağlayamamış ülkelerde gerçekleşmiş değildir. İşte daha çok bu türlü ülkeler küreselleşmenin ve çok kültürlülüğün etkisi altında bulunmaktadır. Özellikle küreselleşme, ekonomik açıdan ulusal ekonomi ve ulusal kalkınma söylemlerini büyük ölçüde tahrip etmiş durumdadır. Bir bakıma küreselleşme, çevredeki toplumlar ve devletler için, ulusallık konusunda bir kriz yaşanmasına neden olmaktadır. Küreselleşme, ekonomik boyutu olan bir ideolojidir. Bu ideoloji, şirketleri geliştirmek, devleti küçültmek, serbest ticareti teşvik etmek, devlet desteğini kırmak gibi kavramları kullanarak ve “olumsuz çağrışımlara sahip milliyetçilik ve korumacılığa karşı” tam olarak bayrak açmış durumdadır. Küreselleşme söylemleri, bütüncül bir dünya kurgusuna gidişi ifade etmesine rağmen, bölgesel ve yerel süreçleri de gündeme getirmek suretiyle ulusal boyutun kaybolmasına, milliyetçi söylemleri zayıflatarak ulus-toplumun atomize olmaya doğru sürüklenmesine, ulusal ekonominin ulus ötesi şirketlerin ve IMF, Dünya Bankası gibi kuruluşların güdümüne girmesine, ulus devlet ve onun ideolojisi olan milliyetçiliğin yerine başka bir şey ikame etmediği için, biz duygusunun zayıflamasına neden olmaktadır.

İçinde bulunduğumuz çağda milliyetçilik yükselmektedir ve bu da küreselleşmenin ortaya çıkardığı bir durumdur. Küreselleşmenin milliyetçiliklerin yükselmesine yol açmasının nedenleri şunlardır: Birincisi, küreselleşme, bütün milli devletleri tek bir küresel egemenliğe boyun eğdirmeye çalıştıkça, milliyetçilikler üzerinde kışkırtıcı bir etki yapmaktadır. İkincisi, hedef alınan devletlerin milli servetlerinin talan edilmesi, gelir dağılımı dengelerinin açıkça bozulması ve her devletin servetinin ancak kendi milli yöntemleriyle kabil olabileceğini bir kere daha göstermekle, yine milliyetçilikler üzerinde yükseltici bir etki yapmıştır (Hocaoğlu, 2009).

Ulus devletler, buldukları yerin konumuna ve bölge koşullarına göre farklılıklar göstererek dünya sahnesine çıkarlar. Modern çağların getirdiği yenilikler zaman içinde toplumsal değerlere dönüşünce, birbirinden farklı ülkelerde ayrı modellerde uluslaşma sürecinin yaşandığı görülmektedir. İnançlar, düşünce biçimleri, ortak toplumsal değerler, kan ya da ırk bağı ve de benzeri etnik ve kültürel özellikler, uluslaşma süreçlerinde etkili olurlar ve birbirinden farklı boyutlarda ulusal yapıların ortaya çıkmasına yol açarlar. Aynı dili konuşmak, ortak kültürel değerlere bağlı olmak ve saygı göstermek, uluslaşmanın hem içeriğini hem de gelişme yönlerini belirlemektedir. Etnik grupları esas alan etnikçi politikalar, ulus gerçeğini kabul etmemekte etnik yapıların gerçek olduğunu, ama ulusların hayal

olduğuna öne sürmektedir. Bu yönü ile etnik grupların tarih içinde olduğu, ama buna karşılık ulusların tarihte yeri olmadığı yaşanan olaylara rağmen öne sürülmekte ve savunulmaktadır. Etkinlik açısından etnik yapılanmaların daha güçlü ve kalıcı olduğu ileri sürülürken, ulusların daha gevşek bağlarla ortaya çıkan yapılar olarak hemen dağılabileceği öne sürülmüştür. Belirli ülkelerde var olan etnik gruplar arasında hangisi daha büyük ve güçlü ise uluslaşma aşamasında bu etnik grubun yeni ulus olarak ortaya çıktığı, bu hâkim ve egemen etnik grup ile beraber aynı ülkede yaşamakta olan diğer etnik grupların da, yeni oluşan ulusal yapının içinde yer alarak ulusun eşit ve özgür parçaları konumuna geldiği görülmektedir. Yeryüzünde altı binden fazla etnik grubun ama buna karşılık Birleşmiş Milletler'e üye olan iki yüz civarında devletin bulunması, her etnik yapının uluslaşma ya da kendi ulus devletini kurma şansına sahip olmadığını, tarih içinde öne çıkan ve güçlenen etnik yapıların, uluslaşma süreci içinde modern anlamda bir ulusal yapının çekirdeğini oluşturduğuna ve ortaya çıkan ulusal yapıda bu çekirdeği etnik yapının özelliklerinin ulusal nitelikler olarak öne çıktığını görmek mümkündür. Bu nedenle uluslar, aynı ulus devlet çatısı altında yaşamakta olan bütün etnik yapıların karışmasından meydana gelen bir ortak siyasal yapıdır (Çeçen, 2010).

Değişip, Dönüşmeyen Ulus-Devlete Operasyon Süreci

Çok sayıda sosyal bilimci tarih sürecini geleneksel toplumdaki modern topluma ya da sanayi toplumuna doğru tek bir değişim olayına indirgerler.

Soğuk savaş sonrası batılı güçlerin askeri operasyonlar döneminin başladığı bir vakıadır. İşgal, bağımlılık yerine değişim, operasyon gibi terimler kullanılmaya başlandı. Değişim ve dönüşümün geri kalmış ülkelerdeki yaptırımı ulus devletin buralarda zayıflatılmasıdır. Soğuk savaş dönemi sonrası dünyanın birçok köşesinde sıcak savaşların çıkmasının nedeni de budur. Zayıflayan devlet yapısı ABD ve AB destekli birçok ayrılıkçı hareketlerin çoğalmasına neden olmaktadır. Ulus devletlerin zayıflayan kamuçuluk ve sosyal devlet anlayışları, yeraltı iktisadi faaliyetlerin gelişimine neden olmaktadır. Soğuk savaşın silahlanma evresinde kullanılmadan birikmiş olan askeri araç-gereç ve silahlar, bir takım finansmanlarla ayrılıkçı hareketlerin kullanımına sunulmaktadır. ABD ve AB, kendilerine halklara özgürlük getirme rolünü biçmektedirler. Bu bağlamda tüm ayrılıkçı hareketleri, kendi ülkelerinde olmaması şartıyla, desteklemektedir. Bu sürecin batı için mümkün olduğu kadar az sancılı gerçekleşebilmesi için de dönüşüme uğrayan veya uğrayacak olan ülkelerin değişimi peşinen kabul etmesi gerekir. Yeni Dünya Düzeni içinde ABD türü demokrasinin, kamuoyu tarafından benimsenmesi için özgürlük yeniden tanımlanmaktadır. onun için devletçiliğe yeğ tutulmalıdır. Saldırıların amacı, diktatörlükle yönetilen ülkelere özgürlük ve demokrasi getirmektir (Gürbüz, 2008).

Dünyanın yeni yapılanmasında beş ana güç dikkat çekmektedir. Birincisi komünizmin çöküşünden sonra kendilerini gösterebilen ve dünya nüfusunun üçte birini oluşturan bir kesimin serbest piyasa ekonomisine katılması; ikinci temel değişim gücü, doğal kaynak bazlı endüstrilerden insan yapımı ve beyin gücüne dayalı endüstrilere geçiş; üçüncüsü dünya nüfusunun artması ve yaşlanması; dördüncü temel güç ekonominin küresel hale gelmesi ve son olarak da tek bir ulusun dünya ekonomisinin tamamına egemen olamayacağına inanılmış olması. Bu değişimler yönetim kuramına bir takım yenilikler getirmektedir. Geçmişte üniversitelerde de öğretilmiş olan mukayeseli üstünlük kavramına göre bir ülke hangi alanda göreceli üstünlüğe sahipse o alanda uzmanlaşmalı ve geri kalan ihtiyaçlarını ithalat yolu ile sağlamalı ve diğer yanda uzman olduğu ürünleri satarak ithalata harcayacağı tutarda para gücünü kazanmalıdır. Ancak günümüz dünyasında bu teori pratiğe asla geçirilememekte, her ülke para kazandıran her şeyi üretip satmaya devam etmektedir. Artık mukayeseli üstünlük zamanı geçmiş ve rekabet zamanı başlamış durumdadır ve rekabetteki üstünlüğü sağlayan unsur doğal kaynaklardan ziyade beyin gücü dür. Örgütler bu yeni hareket sonucunda beyin gücü bazlı rekabeti benimsedikleri ve doğal kaynaklara hükmedebildikleri ölçüde başarıya ulaşabileceklerdir (Şimşeker-Ünsar, 2008: 1029-1045).

Muhakkak ki, her şey olduğu gibi kalmamış, aksine önemli değişim ve dönüşümler yaşanmıştır ve yaşamaya devam etmektedir. Bu değişim ve dönüşümler bakımından bir milât tespit etmek gerekirse; dünya için 1991 yılını, Türkiye için ise 1989'da başlayıp 1997'de neticelenen bir zaman aralığını kabul etmek uygun olacaktır (Arat, 1998: 87).

Devletler de siyasal sistemin yapı taşları olarak yeni gelişen ekonomik ve siyasal olaylardan birincil derecede etkilenmektedirler. Soğuk Savaş sırasında yaşanan iki kutuplu dünya düzeninden tek kutuplu dünyaya geçişle birlikte küresel ölçekte birçok şey değişti. Küreselleşme dalgasının bu kadar

etkili olup ulus devletleri, kimlikleri, dini inanışları bu kadar etkilemesi günümüz siyasal yaşamında büyük bir zemin kaymasına neden oldu. Devletlerin dış politika anlayışları da bu değişimden nasibini aldı. 1990'dan sonra her şey değişti. İdeolojik mücadeleyi zaferle noktlayan ABD önderliğindeki Batı Bloku, kendi değerlerini, kültürünü, siyasal ve ekonomik sistemini tüm dünyaya oldukça rahat bir şekilde yaymaya ve diğer devletleri kısıpaca almaya başladı. Adına küreselleşme denilen yeni akım, bunu yaparken, ulus devlet yapısına zarar veriyor, etnik ve dini ayrımları canlandırıyor ve mikro milliyetçi akımları tetikliyordu. Yeni sisteme uyum sağlayamayan devletler birer birer güçsüz duruma düşmeye ve küreselleşmeye teslim olmaya başladılar. Halbuki dış politikalarında yapacakları köklü bir değişiklik onların bu kadar çaresiz duruma düşmelerine engel olabilirdi. Günümüzde bu politikayı en iyi uygulayan ülkeler iki Asya devî; Çin ve Hindistan'dır. Aslında, ülkemiz Türkiye de Atatürk Dönemi'nde çok yönlü dış politikanın en güzel örneklerini vermiştir. Atatürk, Avrupa ile ilişkileri tam bir eşitlik temeline oturturken ülkemizi çevreleyen Balkan ve Ortadoğu ülkeleri ile de ilişkileri geliştirmeye çabalamış, Balkan Antantı ve Sadabat Paktı gibi anlaşmalarla dış politikada çok yönlü girişimlerde bulunmuş, 1938'e kadar da SSCB ile oldukça iyi bir komşuluk ilişkisi içerisinde olunmuştur (Tüysüzöğlü, 2008).

Yeni Amerikan Yüzyılı

*Tarih güya., satranç gibi son hamlelerine gelmiş
bir oyundaki tüm ihtimallerle oynama sürecidir.
Ama nasıl bir düzenle?*

Eric Hobsbawm

Ünlü siyaset bilimci Francis Fukuyama gözle görülebilir gelecekte dünyayı ikiye ayırıyor: bir yanda tarih sonrası bir bölüm, karşı yanda hala tarihin gidişiyile bağılı bir bölüm. Bu ayırım, büyük ölçüde eski kuzey-güney ya da gelişmiş-azgelişmiş ülkeler ayırımına denk düşüyor. Ama tam bir denk düşme söz konusu değildir. Çünkü Kosta Rika ya da Hindistan gibi azgelişmiş ülkelerde liberal demokrasi varken, Nazi Almanyası gibi gelişmiş ülkelerde tiranlık olabilmıştır. Bu ayırma göre tarih sonrası dünyada devletler ekonomik partnörler olarak ilişkiler kuracak, güç politikasının eski kuralları önemini yitirecektir. Bir ekonomik güç olarak Almanya'nın ağırlıkta olduğı Avrupa Birliğı bu ekonomik bloklaşmanın bir örneğidir. Tarih sonrası dünya gene ulus-devletlerden oluşmaya devam edecek ama tek tek devletlerin milliyetçiliğı liberalizmle barışık olacaktır. Avrupa Birliğı gibi bloklaşmalarla pazarlar ve üretim tarzları tekdüzeleşecek, bu durum egemenliğı bir çok yerel ve geleneksel özelliğinin ortadan kaldırılmasına yol açacaktır. Diğer yandan dünyanın hala tarihe bağılı kalmaya devam eden bölümü çok sayıda dini, milli ve ideolojik çatışma içinde kalacaktır. Bunun nedeni bu bölümde güç siyasetinin eski kurallarının geçerli olmasıdır. Irak ve Libya gibi örnek devletler gene komşu devletleri işgal edip, kanlı kavgalara tutuşacaklardır. Tarihsel dünya ile tarih sonrası dünya birçok bakımdan paralel ama ayrı bir yaşam tarzı sürdürürken, aralarındaki en önemli temas noktası petroldür. Irak'ın Kuveyt'e girmesinin nedeni de son tahlilde petroldü. Petrol çıkarımı tarihsel dünyada odaklanmıştır ama petrol tarih sonrası dünyanın ekonomik esenliğinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Her şeye rağmen petrol, ekonomik pazarı manipüle etmeye muktedir bir ürün olmaya devam etmektedir. İki taraf arasındaki ikinci temas noktası ise, uzun vadede belki daha da sorunlu hale gelecek olan göçlerdir. Bugün yoksul ve istikrarsız ülkelerden zengin ülkelere insan yığılıları legal ya da illegal yollarla akmaktadır. Dünyadaki devletlerin hemen hepsi bundan etkileniyor. Bu göçlerin birinci nedeni Sovyetler Birliğı'nin dağılması, Doğu Avrupa'daki etnik rahatsızlıklar ya da Çin yönetimi tarafından Hong-Kong'a el konulması gibi siyasi olaylardır. İkinci neden ise gelişmiş ülkelerin vasıflı ya da vasıfsız işçi ihtiyacı gibi ekonomik nedendir. Üçüncü dünya ülkeleri bu konuda tükenmez depo özelliğı taşımaktadır (Fukuyama, 1999: 276).

1989'da Francis Fukuyama "tarihin sonu" tezini yayınladığında, bu tezdeki "komünizmin sonu ve yeni bir dünya düzeni" iddiası büyük ilgi görmüştür. Nitekim Fukuyama'nın tezleri bir bir gerçekleşikten sonra 1997'de Zbigniew Brzezinski ABD'nin gücünü ve jeopolitik hırslarını anlatırken, ABD'yi tehdit eden bazı unsurlara ve dünyadaki genel nükleer yaygınlaşmaya da dikkat çekmiştir. ABD, geniş enerji stoklarına sahip olan Ortadoğu'da büyük stratejik ve ekonomik çıkarlara sahip bulunmaktadır. Brzezinski ABD'nin, İsrail'in güvenliğini sağlamak ve islâmî radikalizmi önlemek için Ortadoğu'ya yeni bir düzen getirmesi hedefinin Amerika'da bazı sağcı muhafazakar ve dinci gruplar tarafından benimsendiğini ve terörizme tepkinin de bu hedefe güçlü bir halk desteğı sağladığını kaydetmektedir (Brzezinski, 2005: 55).

Yukarıdaki isimler uluslararası siyasette Amerikan teorilerini üreten önemli fikir adamlarından sadece ikisidir. Şüphesiz uluslararası siyasetin büyük okulları her zaman Amerikan okulları olmamıştır.

Dünya jeopolitiği genellikle eskiden beri Alman, İngiliz ya da Fransız düşünürler tarafından belirlenmiştir. Uluslararası ilişkilerin teorik felsefesinin gelişmesi Amerikalı Hans Morgenthau (1904-1980)'ya (Morgenthau, 1978: 4-15) ama aynı zamanda Fransız Raymond Aron (1905-1983)'a (Aron, 2006) çok şey borçlu bulunmaktadır. Komünist Manifesto'dan 140 yıl sonra Marksizm dünya çapında o kadar muazzam bir iflas yaşadı ki Hegel (1770-1831)'in evrensel tarih tezi başarılı bir tasavvur olarak ortaya çıktı (Hegel, 1995). Aslında bu husus 20. yüzyılın en büyük Hegel yorumcularından biri olan Alexandr Kojève tarafından gündeme getirilmişti (Kojève, 2000). Bu konunun kaynakları Hegel felsefesinde ve Clausewitz (1780-1831) (Clausewitz, 2008)'in teorilerinde bulunur. Gerçekçi uluslararası ilişkilerin pratisyenleri ise Kissinger, Richelieu, Metternich ve Bismarck'tan etkilenmişlerdir (Lefebvre, 2005: 84). Morgenthau, ulusal çıkar kavramının kuramsal düzeyde ilk sistematik çalışanlarından biridir. Morgenthau'nun ulusal çıkar kavramına ilişkin olarak kullandığı terimleri "bir ülkenin ulusal çıkarına ilişkin olanlar" ve "iki veya daha fazla ülkenin çıkarına ilişkin olanlar" şeklinde tasnif etmek mümkündür. Bunlardan bir ülkenin çıkarına ilişkin olanlar da kendi içlerinde; birincilik, süreklilik ve genellik derecelerine göre sınıflandırılmıştır. Morgenthau'nun yanı sıra başta Northedge, J. Frankel, D. Nuechterlein gibi araştırmacılar da ulusal çıkar kavramını analitikleştirme doğrultusunda farklı sınıflandırma metodları geliştirmişlerdir (Amanov, 2007: 36).

Şimdi günümüzdeki ulus-devletler sistemi içerisinde dünya egemenliğini temsil eden bir numaralı küresel güç aktörü olarak ortaya çıkan hiç şüphesiz Amerika Birleşik Devletleri'dir (Hocaoğlu, 2007: 3). Hobbes'un mutlak devlet ve egemenlik öğretisini teknoloji harikası silahlarla yeniden tedavüle sokan Amerikalı neo-muhafazakarların son zamanlardaki en kayda değer atağı: "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi". Bu projeyi kısaca şöyle ifade ediyorlar: Uluslar arası şirketlerin temsilcisi konumundaki Beyaz Saray kabinesi, finansörleri olan firmaların çıkarlarına uygun bir dış politika izleyerek Avrupa, Asya ve Ortadoğu'yu hem ekonomik hem siyasi hem de askeri açıdan kuşatma altına almalı ve egemen güç olarak dünyaya yeni bir düzen vermeli. Orijinal adı "Staments of Principles" olan "Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi", 1997'de Robert Kagan ve William Kristol önderliğindeki bir grup danışman tarafından hazırlandı. Kısa bir süre içinde Bush'un Cumhuriyetçi hükümetinin "amentüsü" haline gelen proje, yeni gelişmelere göre revize edilip Eylül 2001'de "Amerikan Savunmasının Yeniden İnşası" başlığıyla Bush'a bir kez daha sunuldu. Bu revize edilmiş raporu şu cümleyle özetlemek mümkün: "21. yüzyıl, ABD'nin küresel hegemonya çağıdır.". Raporda, Amerika'nın bu amacına ulaşması için "üç tarz-ı siyaset" önerilmiş: Güçlü bir ordu, yayılcı bir ekonomik ve siyasal küreselleşme ile militer bir dış politika. Bu projeyi imzalayanlar arasında Cheney, Rumsfeld, Wolfowitz, Cohen, Kristol, Robert Kagan, babası Donald Kagan, ABD eski Eğitim Bakanı William J. Bennett, Alan Keyes (muhafazakarların başkan adayı), Fukuyama, Dan Quayle (Raegan'ın yardımcısı) ile Richard Perle gibi etkili isimler var (Tutar, 2003).

ABD'ye göre 21. yüzyıl "Amerikan Yüzyılı" olacaktır ve tarihin geri kalanı onlar tarafından yazılacaktır. ABD'nin yönetiminde bulunan pek çok ismin fiilen vazife aldığı Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (PNAC-Project For The New American Century) isimli teşkilatın 11 Eylül'den tam bir sene önce hazırladığı rapor, Yeni Amerikan Yüzyılı'nın hareket noktasını ifade etmesi açısından önemlidir. Hazırlayanlar arasında Willam Kristol, Robert Kagan gibi isimler yer alıyor. ABD'de önde gelen Yeni Muhafazakâr şahinleri bir araya getiren bir kuruluş, 3 Haziran 1997'de 'Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi – İlkeler Bildirgesi' başlığıyla yayınladıkları bir bildiride, Clinton yönetiminin dış ve savunma politikalarını sert bir dille eleştirerek, ABD'nin, küresel liderliğinin gereğini yapması çağrısında bulunmuşlardır (<http://www.newamericancentury.org /statementofprinciples>, 27.11.2005). Projeye katılan isimler ABD'nin, Avrupa, Asya ve Ortadoğu'da barış ve güvenliğin tesisinin sağlanmasındaki hayati rolüne dikkat çekerek, gerektiği takdirde güç kullanmaya dönük politikaların da harekete geçirilmesi arzusundaydılar. Temel hedeflerinin ABD'nin küresel liderliğine destek sağlamak olduğunu; ABD'nin dış politikasının 'ahlaki açıklığa' (moral clarity) ihtiyaç duyduğunu ve güçlü bir orduya dayanması gerektiğini söyleyen PNAC ekibi, 2000 seçimleri öncesinde Başkan adayı George W. Bush'a sunulmak üzere *Present Dangers* başlıklı bir kitap hazırlamışlardır (Kagan-Krtistol, 2000). Richard Perle, William Bennet, Paul Wolfowitz gibi isimlerin bölümler yazdığı kitap, yeni başkana Irak, Çin, Kuzey Kore ve İran'da rejim değişikliği peşinde koşulması, ulusal füze savunma sistemi kurulması, silahların sınırlandırılması görüşmelerinden geri çekilme, savunma harcamalarının artırılması ve Amerikan liderliğinin korunması gibi önerilerde bulunmaktaydı. PNAC, 20 Eylül 2001'de de Başkan George W. Bush'a bir mektup göndererek Irak konusundaki faaliyetlerini sürdürmeye devam etti. PNAC tarafından Başkan'a gönderilen bu mektupta, ABD'ye karşı iyi niyet beslemeyen ve ABD'nin çıkarlarına ve müttefiklerine saldırı düzenleyen grupların hedef alınması gerektiği, ABD'nin terörizmi yenilgiye uğratıp gelecek kuşaklara iyilikte bulunmak için Usame bin Ladin, Irak, Hizbullah, İsrail ve Filistin Özerk

Yönetimi ve ABD savunma bütçesi konularında kapsamlı bir stratejiye gerekli olduğu belirtilmekteydi (<http://www.newamericancentury.org/Bushletter>, 26.11.2005). Bu önerilerin hemen tümünün zamanla uygulamaya koyulmasına rağmen PNAC, ne seçim kampanyası sırasında ne de sonrasında pek kamuoyunda gözüken bir kuruluş olmamıştır. Yüzlerce sürekli çalışanı olan diğer düşünce kuruluşlarının aksine PNAC, görüşlerini çıkardığı dergilerden çok üyelerinin çeşitli etkili gazetelerde yayımladıkları kısa analizler ve doğrudan Başkan'a yazdıkları açık mektuplarla duyurmayı tercih etmişlerdir. PNAC düşününün etkisinin açıkça görüldüğü ABD'nin yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi dört yönüyle öne çıkmaktadır. İlk olarak, askerî, diplomatik, ekonomik ve kültürel alanlarda Amerikan hegemonyasından Amerikan mutlak kontrolüne (ya da bazılarının ifadesiyle Amerikan imparatorluğuna) geçişi vurgulamaktadır. Bunu yaparken de doğal olarak çok taraflılığa karşı pozisyon almaktadır. ABD'nin Uluslararası Ceza Mahkemesine karşı çıkması, Kyoto Protokolü'nden (Taner, 2008: 9-11) çekilmesi ve Hükümetler Dışı İklim Değişimi Paneli'nin çalışmalarını sabote etmesi bu çerçevede algılanmalıdır. Bunlara ilaveten, geleneksel 'tehdit-merkezli' askerî savunma doktrininden 'olanak-olasılık merkezli' bir yaklaşıma geçişi vurgulamaktadır. Böylece savunma da önlemeden (prevention) önalmaya (preemption) dönüşmektedir. Bu çerçevede ABD artık kendisine yönelebilecek tehditleri daha tehdit ortaya çıkmadan önlemeye yönelik bir savunma stratejisi geliştirmiştir. Böylece, saldırıdan sonra gerçekleşen meşru müdafaa yerine ABD henüz saldırı tehdidi bile oluşmadan, bu yönde bir niyet olduğu iddiasıyla önalmaya operasyonlarında bulunmayı kendini savunma çerçevesinde tanımlamaktadır. Bütün bu varsayımların ve tanımlamaların arkasında ABD'nin kendisini ahlaki düzlemde mutlak doğru ve iyinin temsilcisi olarak görmesi ve mevcut ABD yönetiminin dünyaya basitleştirilmiş bir tanrısal görev gözlüğüyle bakmasının önemli bir rolü bulunmaktadır. Bu anlayışta ABD evrensel kuralların olmasına karşı çıkmamakta; sadece herkesi bağlayacak bu evrensel normların 'mutlak doğru ve iyinin yanında olduğu kuşku götürmez' ABD'ye uygulanmamasını (*American exceptionalism*) istemektedir. Buradaki önemli sorunlardan birisi de mutlak doğrunun tanımlanmasında dini referanslara (özellikle Evangelist, ama daha genel bir düzlemde Judeo-Christian) fazlasıyla vurgu yapılmasıdır. Böylece dünya, ABD Başkanının ağzından dini içeriklere göndermeler yapan Şer Eksenine (*Axis of Evil*) ve Terörizme Karşı Haçlı Seferi (*Crusade against terrorism*) gibi deyimleri duyabilmektedir (Akdemir, 2006: 70-72). PNAC'a göre Amerika, siyasi sultanın devamı için; milletlerarası ticaret yollarının emniyeti açık denizler, uzay ve siber âlemdeki (cyberspace) hâkimiyetini sürdürmesi lazımdır. Bunun için de yeni milletlerarası kamuoyunun teşkil edilmesi lüzumludur. Amerika için iyi olan dünya için de iyidir fikrindedirler (Şafak, 2006: 40-41).

Küreselleşme Yolunda Medeniyetler Çatışması

*Tarih, birbirlerini şekillendiren çeşitli medeniyetlerin karşılıklı ilişkilerinden meydana gelmiştir.
Avrupa ile Avrupa dışı,
İbn Haldun'un bedevileri ile hadari toplulukları....
Birisi ötekinin tarihidir.*

Günümüz dünyasında bir yandan küreselleşme söylemi sürerken, öte yandan tarih yazıcıları kimi zaman bilinçsiz kimi zaman da bilinçli olarak üstünlük iddialarını temellendirecek ve barışa değil de çatışmalara meşruiyet kazandıracak olan ötekiler yaratmaya katkıda bulunuyorlar. Aslında tarih yazıcıları gerginliklerin değil de barışın artmasına yardımcı olmak istiyorlarsa, öteki kavramının işlevlerini ve nasıl yaratıldığı üzerinde düşünmelidir. Biz ve onun karşısında ötekinin yaratılması siyasal ve toplumsal bir süreçtir. İşte Huntington'un "*Biz Batı Medeniyeti ve onun karşısında öteki İslâm Medeniyeti*" tezinde bir grup önyargısı geliştirme sorunuyla karşı karşıyayız. Huntington'un başka medeniyetler ve üyeleri hakkındaki önyargılarının genellikle olumsuzluk yüklü olduğu hemen göze çarpıyor. Bu durumda şu soruyu sormak aklımıza geliyor. Huntington'un ötekiler kavramını yaratmasının ve buna dayalı bir medeniyetler çatışmasından söz etmesinin pratik yararları nelerdir sorusunu şöyle yanıtlamak mümkündür. Küreselleşmenin bugünkü evresinde batılılar kendilerinde üstün medeniyet unsurları görmektedirler. Dünyada kendilerine ait olan üstün medeniyeti hakim kılmayı ve yeni dünya düzeni kurmayı da en doğal hakları olarak telakki etmektedirler. Böylece üstünlüklerini kanıtlamak için yaratılan öteki kavramı, başkalarını denetim altına almaya yarayacaktır. Egemenler, ötekiler yaratmayı sadece kendi meşruiyetlerini sağlamak açısından yapmıyorlar. Bunu "böl, parçala, yönet" formülünü işletmek için de yapıyorlar. Günümüzde öteki kavramına dayanarak, ırkçılık, etnisite, soykırım gibi pek çok olumsuz sosyal akımlar ve olgular yaratılmıştır. Burada öteki kavramına dayalı grup önyargıları üzerinde durduk ama nesnel olarak ötekinin olmadığı bir dünya düzeninden bahsetmek de olanaksızdır. Öteki kavramı çatışmaya neden olduğu kadar, sosyal yaratıcılığın işlevleri olan yarışmaya da kaynaklık eder. Aslında ötekinin olmadığı bir dünya düzeni de anlamsızdır. Burada idealize etmek istediğimiz husus,

çatışmalara yol açmayacak, dışlayıcı olmayacak öteki anlayışlarının ve grup önyargılarının nasıl kurulması gerektiğidir. Ötekiler kavramı hiçbir biçimde üstünlük ideolojisi taşımayan farklılıklar üzerine inşa edildiğinde yeni dünya düzeninde bir sorun kalmayacaktır.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte küreselleşmenin etkisinin dünyada yoğun bir şekilde hissedilmesi ve uluslar arası sorunların artması, düşünce kuruluşlarının dünya çapındaki etkinliğinde önemli oranda yükseliş yaşanmasına vesile olmuştur. Düşünce kuruluşlarının küreselleşmeyle ilgili olarak en çok üzerinde durdukları bölgeler, Afrika, Doğu Avrupa, Orta Asya, Ortadoğu ve Güneydoğu Asya'dır. Bugün nerede ise her ülkede varlık gösteren düşünce kuruluşları birkaç milyon çalışana ve belirli düzeyde entelektüel özelliğe sahiptir. Düşünce kuruluşları artık siyasal sistemlerin çeşitli faaliyetlerinde ve örgütsel yapılanmalarında etkin rol oynamaktadır. Bu nedenle birçok ülkede siyasal sürecin ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir (McGann-Weaver, 2009: 3).

ABD'nin yeni stratejisi, çok kutupluluktan tek kutuplu dünyaya geçişin bir sonucu olarak Amerikan üstünlük teorisine dayanmaktadır. ABD Başkan'ı Bush'un 26 Şubat 2003'de yaptığı açıklama güzel bir örnektir. G. W. Bush, "*Burada ulusumuzun ve medeni dünyanın tarihinin önemli bir döneminde karşılaştık. O tarihin bir kısmı başkaları tarafından yazılmıştır. Tarihin geri kalanı, tarafımızdan yazılacaktır.*" demiştir (<http://www.themoderntribune.com>).

Tarihin geri kalanını yazacağını, aslında yazacağını değil de yapacağını öne süren ABD, birbirinden uzak iki deniz aşırı alanda eş zamanlı olarak hareket yapabilecek yetenektedir. Ancak ABD, amaçlara ulaşmak için gerekli askeri güce sahip olmasına karşın artan maliyetlerin baskısı altındadır. Bu nedenle, 11 Eylül sonrasında askeri gücünü daha az maliyetle sürdürebilmenin arayışı içine girmiştir. "Büyük Ortadoğu Projesi" de bu arayışın uzantısında ortaya atılmıştır (Evcioğlu, 2005: 111).

11 Eylül terörist hareketi, Müslümanlarla bir şekilde anlaşmazlık içinde olan devletlerin Rusya, Çin, İsrail veya Hindistan, Amerika'nın doğal ve başlıca ortakları olmaları gerektiğini düşünmelerine sebep olmuştur. Bazıları demokrasi adı altında Amerika'nın gücünü kullanarak Arap devletlerini kendi arzularına göre emirleri altına alarak, İslâmi radikalizmi yok etmek ve bölgeyi İsrail için güvenli hale getirmek için Amerika'nın hedefinin Ortadoğu'yu tekrar düzenleme olması gerektiğini savunmaktadırlar (Brzezinski, 2005: 55).

Brzezinski'nin yukarıdaki tezinden hareket edersek, soğuk savaştan sonra ABD'de yeni muhafazakarların, İslâma karşı dünyada yeni bir koalisyonun oluşmasını benimsedikleri anlaşılıyor. Bu ortaklıklar taktik hedefler doğrultusunda kurulmuştur. Önceki koalisyonlardan farklı olarak bu stratejik formülasyonun siyasal bakımdan zayıf kalma ihtimali yok gibi telakki edilmiştir. Yani stratejik hareketler başarılı olmanın garanti zeminine oturtulmuştur. ABD, uzun süreden beri yapmak istediği demokratik açılımları, desteklemek yerine şimdi onları ortadan kaldırmaya yönelik bir düzenlemede bulunacaktır. Bu tip düzenlemelerin söylemleri, ABD'nin yeniden yapılan stratejik ilkelerinin tanımlarıyla örtüşmektedir. Başkan Bush, 1 Haziran 2002'de West Point'te yaptığı konuşmasında (<http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/iraqjust.htm>) bunu gerçekleştirmeye yönelik eğilimlerin arttığının sinyallerini vermiştir.

Şimdi yeni bir dünya var; liberalizmin hâkim olduğu ve bundan sonra hükümünü sürdüreceği bir dünya. Ancak bu yeni dünya sistemi sosyalist blokun tamamen kapitalizme entegre olup, onun coğrafyasına dâhil olmasıyla sınırlı değil. Yeni dünya düzeni kapitalist sistemin merkezi emperyal kuvveti ABD'nin rakipsiz hâkimiyeti demek. 1990'lara kadar kapitalist devletler, SSCB'nin vücudu sebebiyle aralarındaki rekabeti makul seviyelerde bastırılmış, ABD liderliğindeki bir bloka mecbur kalmışlardır (Şafak, 2006: 27-28). ABD'nin yeni güvenlik stratejisi, eski Sovyet coğrafyasında ya da başka bir yerde yeni bir küresel rakip gücün ortaya çıkmasını engellemek üzerine kurulmuştur. Bu nedenle terörizm ve kitle imha silahları tehdidine dayanan bir güvenlik yapılanmasına gidilmesi zorunlu hale gelmiştir. Bu açıdan yeni dünya düzeni ile ABD'nin yeni stratejik yaklaşımı arasında bir paralellik vardır. Böylece medeniyetler çatışması tezinin de hangi altyapıdan yükseldiği konusu da anlamlı hale gelecektir. Ayrıca medeniyetler çatışması tezinin öngördüğü siyaset planlarının 11 Eylül'den çok daha önce hazırlanmış olduğu görülmektedir (Evcioğlu, 2005: 112).

Körfez Harbi'nin akabinde harbi tek başına kazanmış olan ABD Başkanı Bush'un ifade ettiği şey, soğuk savaşın bittiği ve artık sıcak savaşlarla yeni düzeninin kurulacağıdır. Artık dünyada tek bir süper devlet vardı, ABD. Sosyalizmin temsilcisi olan SSCB ile olan uzun harbi kazanmıştı. Hem ABD, hem de onun temsil ettiği ideolojik ve kültürel sistem olan kapitalizm ya da liberal demokrasi galip

gelmişti. Dolayısıyla yeni dünya düzenini ABD'nin ve temsil ettiği sistemin hâkimiyetine girdiği şekilde düşünmek mümkündür.

Nitekim kısa bir müddet sonra ünlü düşünür Francis Fukuyama ortaya çıktı ve "Tarihin Sonu"nun geldiğini iddia etti. Ona göre liberal demokrasi ebedi bir zafer kazanmıştı ve bu dünya üzerinde artık hiçbir sistem liberal demokrasiye karşı mukavemet edemeyecekti. Kısacası, yeni dünya düzeni, Amerikan hâkimiyeti altında ve Amerikan ideolojisi çevresinde kurulacak bir dünya sistemini ifade ediyordu. Bush'un "*Yeni bir dünya kuruluyor*" derken kastettiği işte buydu.

GOP'un, Amerika Birleşik Devletleri açısından hem genel çizgileri, hem de bir anlamda yasal dayanakları, Kongre ve Başkan tarafından oluşturulan 11 Eylül Komisyonu raporu ile dünya kamuoyuna açıklandı; bu rapor geçenlerde 567 sayfalık bir kitap olarak yayınlandı (*The 9/11 Commission Report*, 2004: 74-383). Komisyon "Amerika'ya yönelik terörist saldırıları" irdelediği raporu yazmak için 2,5 milyon sayfa belge incelemiş, on ülkeden, 1200'den fazla kişi ile konuşmuş. Raporun bir bölümü "Sürekli Büyüyen İslâmcı Terörün Önlenmesi" adını taşıyor. Bu bölümde Komisyon dokuz öneri sıralamış. Ayrıntılı biçimde ifade edilen öneriler uzun uzun açıklanmış. Raporun bu bölümü, Amerika Birleşik Devletleri'nin İslâm Dünyası'nda yoğun ilişkiler kurmuş olduğunu ve bu ilişkilerin gelecekte de süreceğini vurgulayarak başlıyor. Amerika'nın, İslâm Dünyası'na yaptığı büyük yardımlara karşın, bölgedeki ülkelerde yaşayanların gözünde hiç de olumlu bir yere sahip olmadığı saptamasına yer verilerek, Endonezya'dan Türkiye'ye kadar, araştırma yapılan bu ülkelerde yaşayanların üçte ikisinin Amerika'nın kendilerine saldırmasından korkmakta olduğu belirtiliyor. İslâmi cihad anlayışının, Amerika'yı İslâm karşıtı olarak tanımladığını da kaydeden komisyonun önerileri kısaltılmış haliyle şöyle: Amerika, dünyanın ahlaki liderliği konusunda iyi bir örnek oluşturduğu, halka insanca muamele edilmesine, hukukun üstünlüğüne inandığı ve komşularına açık elli ve koruyucu olarak davrandığı konusunda açık bir mesaj vermelidir. Amerika ve dostları Müslüman anne-babalara, çocukları için Usame Bin Ladin'in önerdiğinden çok daha iyi bir gelecek verebilecekleri konusunda büyük bir avantaja sahiptir. Arap ve İslâm Dünyası'nın akıllı liderlerinin görüşleri dikkate alınır, bu konuda yumuşak bir fikir birliği sağlanabilir.

1. Dost bile olsalar, Müslüman hükümetler bu ilkelere saygı göstermedikleri zaman Amerika daha iyi bir gelecek için buna karşı çıkmalıdır. Soğuk Savaş döneminden alınan derslerden biri baskıcı ve zalim hükümetlerle yapılan kısa dönemli işbirliklerinin uzun vadede ters teptiğidir
2. Amerika, ilkelerini ve değerlerini yurt dışında ısrarla savunmalı, Somali, Bosna, Kosova, Afganistan ve Irak'taki Müslümanları diktatörlere ve suçlulara karşı korumalıdır. Amerika kendini İslâm Dünyası'nda tanıtmak üzere girişken olmazsa, aşırı uçlar, bu eksikliği Amerika'nın aleyhine yaratacakları imajlar açısından çok daha iyi kullanırlar.
3. Arap ve İslâm halklarının büyük ölçüde uydu televizyonu ve radyo izledikleri düşünülürse, televizyon ve radyo yayınları Arap Dünyası'na, İran'a ve Afganistan'a yönelik olarak bu amaçla kullanılmalı, bu alana daha büyük fonlar ayrılmalıdır. Amerika, burslar, değişim programları ve kütüphaneler konusunda gençlere yönelik yeni programlar oluşturmalı, onlara bilgi ve umut aşılamalıdır. Bu programların Amerikan vatandaşlarından gelen yardımlar olduğu anlatılmalıdır.
4. Amerikan Hükümeti öteki ülkeleri de, kurulacak olan yeni bir "Uluslararası Gençlik Olanakları Fonu"na katkıda bulunmaya çağırmalı, fonlar, kendi ilk ve ortaöğretim eğitimlerine yatırım yapan Müslüman ülkelerde doğrudan kullanılmalıdır. Terörizmle savaş için oluşturulacak kapsamlı bir Amerikan stratejisi, ekonomik kalkınmayı, açık toplumu ve insanların aileleri ve çocukları için daha iyi yaşam koşullarını sağlayacak ekonomik politikaları içermelidir.
5. Amerika, İslâmcı teröre karşı öteki ülkeleri de içine alacak kapsamlı bir koalisyon stratejisi oluşturmalıdır. Her ne kadar terörizmle mücadelede çok taraflı bir çok kurum varsa da, en önemli politikalar, koalisyon hükümetleri ile tartışarak ve eşgüdüm sağlanarak oluşturulabilir. Örneğin, teröristlerin sığındıkları alanlara yönelik ortak stratejilere dayalı önlemler, bu konuda iyi bir başlangıç noktası oluşturabilir.
6. Amerika, dostlarını da, yakalanan teröristlerin göz altında tutulması ve bunlara insanca muamele edilmesi konusunda ortak bir stratejide birleştirmelidir. Bu konuda Cenevre antlaşmasının üçüncü maddesinden yararlanılarak yeni ilkeler oluşturulabilir.

7. Raporumuz en az on yıldan beri El Kaide'nin kitle imha silahları üretmeye veya elde etmeye çalıştığını göstermektedir. Birleşik Amerika'nın bu konuda ilk hedef olduğuna hiç kuşku yoktur. Kitle imha silahlarının geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması uluslar arası örgütlenmeler aracılığıyla da engellenmelidir.

8. Teröristlerin finansman kaynaklarının izlenmesi ve saptanması terörizme karşı olan mücadelenin en önemli ögesidir. Teröristlerin para kaynakları hakkındaki bilgiler, terörist örgütlenmenin niteliği, bunların araştırılması ve etkinliklerinin önlenmesi konusunda çok yardımcı olmuştur. İstihbarat ve güvenlik güçleri El Kaide gelir sisteminin çekirdeğinde yer alan az sayıda finansörü hedeflemiş ve bu önlemler işe yaramıştır. Pek çok önemli finansörün yakalanması yada ölümü, El Kaide fonlarının kullanılabilir miktarını azaltmış ve hem para toplama hem de eldeki paranın hareket olanaklarını sınırlamıştır. Ayrıca yakalananlardan elde edilen istihbarat terörizmin engellenmesinde de kullanılabilir. Raporun bu bölümü, bazı terörist etkinliklerin artık dış kaynaklara gereksinim duymadan ya meşru istihdam ya da düşük düzeydeki yasa dışı etkinliklerle kendi kendini finanse eder konuma geldiğini kaydederek son buluyor. Yukarıda çok kısa olarak alıntılanan önlemler, Amerika'nın İslâm Dünyası'na karşı, ekonomik kalkınmayı, eğitimi ve iletişim olanaklarını da içeren topyekun bir yaklaşım sahibi olduğunu gösteriyor (Kongar, 2004).

Gerek Tarihin Sonu, gerek Medeniyetler Çatışması olsun; neoliberalizmin postmodern temelde ürettiği bütün cazibeli tezler, öncelikle çok etkili bir kavram kargaşasına dayanıyor. Fukuyama ve Huntington'un savları, ideoloji, kültür, tarih, ütopya, medeniyet gibi temel kavramların dolaysız şekilde çarpıtılmasından güç alıyor. Küreselleşmenin siyasal stratejisine ideolojik ve kültürel zemin hazırlanırken ideolojik aygıtların kavramları eğip bükme, dolaşıma sokma ve onların yeni anlamlarını egemen kılma özelliğinden yararlanılıyor. Teoriler, ideolojik savaşın diliyle yazılıyor. İdeolojik savaşın dili süreklileşmiş bir terminolojik üretimle yaratıldı. Bir devletin üstüne silahla gidilebilirdi, ama bir sistemin üstüne ancak kültürel baskınla yürünebilirdi. Fukuyama, Portekiz'de Salazar diktatörlüğünün yıkılma sürecini anlatırken, bu gerçeği çarpıcı ifadelerle örneklendirmektedir: "*Portekiz'de Mario Soares'in ulusal Sosyalist Partisi Nisan 1976'daki seçimlerde görece bir çoğunluk kazandı. Yabancı örgütlerin, özellikle de Almanya Sosyal Demokrat Partisi (CDU)'yle Amerikan gizli servisi CIA'nın yardımlarının bu zaferde önemli payı vardır. Ama eğer Portekiz'de demokrasi için sendikalar, kilise gibi beklenmedik ölçüde güçlü toplumsal kuvvetler olmasaydı, dış yardım kesinlikle sonuçsuz kalırdı. Batı Avrupa tüketim kültürünün çekiciliği de bir rol oynadı. Bir politik gözlemci bunu şöyle ifade ediyordu: Aslında gösteriler yapıp sosyalist devrim sloganı atması gereken işçiler, paralarını yaşam standardına ulaşmak istedikleri Batı Avrupa tüketim toplumlarının ev aletlerini ve giysilerini almaya harcıyorlardı.*" (Fukuyama, 2006: 35). 1976 Nisanında yürürlüğe giren yeni anayasa, Portekiz'in yaşamış olduğu devrimci sürecin etkisini yansıtan biçimde sosyalizme geçiş hedefini içeriyor olsa da, takip eden seçimlerden birinci olarak çıkan Sosyalist Parti'nin de marifetiyle artık süreç burjuvazinin hegemonyası altına sokulmuştu. Ancak sağ burjuva güçlerin henüz Sosyalist Parti'ye güvenmemeleri nedeniyle bindirdikleri basınç sonucunda Soares hükümeti 1977 Aralık ayında istifa edecekti (Çağlı, <http://www.marksist.com/e-lifcagli/BFek.htm>).

Fukuyama'nın demokrasinin zaferi dediği şey, dünyanın en kanlı faşist diktatörlüklerinden birinin yıkılmasıdır (<http://www.sgdankara.org>). Ama tartışmakta olduğumuz konu açısından dikkat çekici öge, kitle tüketim aygıtları ile sivil toplum örgütü olarak etiketlenen siyasal ideoloji üretme merkezlerinin politikada tuttuğu yerin önemidir. Şüphesiz bu konuda üniversiteler ve akademiler toplumun en canlı düşünce üretim merkezleridir. Üniversitelerin bu özelliği toplumun ve siyasetin bu alana yönelik beklentilerini daha da artırmıştır. Öyle ki; Üniversitelerin bilim üreten mekânlar olduğu, her konunun özgürce ve sınırsız bir biçimde tartışıldığı, bu tartışmalar sonunda yeni yeni fikirlerin ortaya çıktığının düşünülmesi gerekmektedir. Üniversiteler düşünce üretiminin de üst yapı kurumudur. Üniversitelerin bu özelliği onun tamamen toplumsal ekonomik yapı tarafından biçimlenmesini beraberinde getirir (<http://www.demokratikgenclikhareketi.org/okurdan/universiteler-uzerine-degerlendirme.html>).

Sonuç

Teknolojinin gelişmesi, üretimin artışı ve küresel iletişim araçlarının yaygınlaşmaya başlaması, toplumsal ilişkileri mekansal anlamda yerellikten çıkarmış küreselleştirmiştir. Artık günümüzde insanoğlu kendi yöresi ile ilgili olmayan bir konu hakkında bilgi sahibi olabilmekte ve dünya sorunları üzerine tartışabilmektedir. Günümüzde bireyler, belirli bir davranış içerisinde bulunurken artık yerel düşünmemekte küresel oluşumları da hesaba katmaktadır. Bu bir anlamda insanların düşünsel olarak

yerel ve küresel gelişmeleri hesaba katması ve buna göre günlük yaşama yön vermesi demektir. Küreselleşme ile 'ulus-devlet' ve 'ulusalcılık' gibi kavramların öneminin giderek azalacağını, özellikle kapitalizmin küreselleşmesinin bunda çok etkili olduğunu ancak bölgesel ve yerel düzlemde buna bir tepki olarak ulusalcılık hareketlerinin, bölgesel-kültürel kimliğin güçlenmesi veya yerel özerklik taleplerinin ön plana çıkmasının olası olduğu öne sürülmektedir. Yeni dünya düzeninde güç siyasal olmaktan çok ekonomiye dayanmaktadır. Ulus-devletler ise küresel siyasal düzenin en önemli üyesidirler. Çünkü ulus-devletler bölgesel ve uluslararası ekonomik politikaların yürütülmesi, uygulanması ve düzenlenmesinde oldukça etkin rol almaktadırlar. Ancak çağımızda Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi, 'küresel ulus-devlet sisteminin' oluşturulmasına doğru hızlı bir yönelim vardır. Askerin bakımdan NATO ve Şanghay İşbirliği Örgütü gibi silahlı güçleri birleştiren teşkilatlar küreselleşmenin önemli bir boyutunu meydana getirmektedir. Böylece, belirli bir bölgede olan çatışma o bölgedeki ulusların bağlı bulunduğu uluslararası askeri örgütleri kolayca harekete geçirebilmekte ve yerel çatışmalar bütün dünyayı ilgilendirebilen bir küresel sorun haline gelebilmektedir. Küreselleşmenin modernitenin bir sonucu ve ekonomik, siyasal ve kültürel gelişmelerin dünya çapında yaygınlaşması olduğunu kabul edersek, ülkemiz için küreselleşme kaçınılmaz bir süreç olarak önümüzde duruyor. Buna karşı koymamız mümkün görünmüyor. O halde, koşulları avantaja dönüştürmek suretiyle bu senaryonun bir tarafında ister istemez yer almamız gerekir.

KAYNAKÇA

- GÜNDOĞAN, O., "Devlet ve Milliyetçilik", <http://docs.google.com/gview?a=v&q=cach e:bgGwodSK->
- "Tarihin Sonu'ndan Medeniyetler Çatışması'na: Soğuk İdeolojik Savaş Konseptleri", <http://www.sgdankara.org/site/pdf/TarihinSonu.pdf>.
- < <http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm> >, 27.11.2005.
- <<http://www.newamericancentury.org/Bushletter.htm>>, 26.11.2005).
- AKDEMİR, E. (2006). "Amerika'nın Dış Politikasında Düşünce Kuruluşlarının Yeri ve Önemi", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2/8, s. 53-74.
- AMANOV, Ş. (2007). *ABD'nin Orta Asya Politikaları*, İstanbul: Gökkuşbu Yayınları
- ARAT, M. (1998). *21. Yüzyıl İçin Yönetim: Yönetimin Temellerine Derin Bakışlar*, İstanbul: Datateknik Bilgisayar Sistemleri Ticaret ve Sanayi A.Ş.
- ARON, R. (2006). *Sosyolojik Düşüncenin Evreleri*, Çev. Korkmaz Alemdar, İstanbul: Kırmızı Yayıncılık
- BRZEZINSKI, Z. (2005). *Tercih Küresel Hâkimiyet mi? Küresel Liderlik mi?*, Çev. Cem Küçük, İstanbul: İnkılap Yayınları
- CLAUSEWITZ, C. V. (2008). *Savaş Üzerine*, Çev. Selma Koçak, İstanbul: Doruk Yayınları
- ÇAĞLI, E. "Bonapartizmden Faşizme", Http://www.marksist.com/elif_cagli/BF_ek_i.htm .
- ÇEÇEN, A., "UlusDevlet", <http://209.85.229.132/search?q=cache:xUbmDJG8h0J>
- EVCİOĞLU, K. (2005). *Amerika Birleşik Devletleri'nin Büyük Ortadoğu Projesi*, İzmir Umay Yayınları
- FUKUYAMA, F. (2005). *Devlet İnşası*, Çev. Devrim Çetinkasap, İstanbul Remzi Kitabevi
- FUKUYAMA, F. (2004). *State-Building: Governance and World Order in the Twenty-First Centur*, London Profile Books
- FUKUYAMA, F. (1999). *Tarihin Sonu ve Son İnsan*, Çev. Zülfü Dicleli, İstanbul Gün Yayıncılık
- GIDDENS, A. (1994). *Modernliğin Sonuçları*, Çev. Ersin Kuşdil, İstanbul Ayrıntı Yayınları
- GÜRBÜZ, B. (9 Mart 2008). "Değişim, Dönüşüm, Operasyon", <http://arsiv.sol.or.tr/inde x .php?yazino=29159>
- HEGEL, G. W. F. (1995). *Tarihte Akıl*, Çev. Önay Sözer, İstanbul Kabcacı Yayınevi
- HIRST, P.- THOMPSON, G. (Kasım-Aralık 200). "Küreselleşme ve Milli Devletin Geleceği", Çev. A. Selçuk Can, *Türkiye ve Siyaset*, S. 5, s. 127-145
- HOCAOĞLU, D. (20.10.2009). "Milliyetçiliğin Küresel Çapta Yükseldiği Bir Çağda Yeni Milliyetçilik", <http://www.durmushocaoglu.com/dh/yazi.asp?yid=5217654>
- HOCAOĞLU, D. (01.10. 2007). "Ulus-Devletlerin Krizi ve Geleceği: I", *ekopolitik.org*.
- http://vlib.iue.it/carrie/texts/carrie_books/paksoy-3/turk05.html
- <http://www.aof.anadolu.edu.tr/kitap/IOLTP/1269/unite04.pdf>
- <http://www.demokratikgenclikhareketi.org/okurdan/universiteler-uzerine-degerlendirme.html>
- <http://www.mtholyoke.edu/acad/intrel/bush/irajust.htm>

- HUNTINGTON, S. P. (2006). *Medeniyetler Çatışması ve Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması*, Çev. M. Turhan-Y. Z. Çetin, İstanbul: Okuyan Us Yayınları
- KAGAN, R.-KRISTOL, W. (2000). *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defense Policy*, San Francisco: Encounter Books
- KOÇDEMİR, K., "Türkiye'nin Dış Politikası", <http://www.addgenclik.org/index.php?topic=2151.0;wap2>.
- KOJEVE, A. (2000). *Hegel Felsefesine Giriş*, Çev. Selahattin Hilav, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
- KONGAR, E. (8 Kasım 2004). "Gop Neyi Amaçlıyor, Neyi Gerçekleştirebilir", *Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi GOP Sempozyumu*, İstanbul
- KÜLÜNK, M. (2006). *Küreselleşen Dünyada Türkiye*, İstanbul: Kum Saati Yayınları
- LEFEBVRE, M. (2005). *Amerikan Dış politikası*, Çev. İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yayıncılık
- MCGANN, J. G.-WEAVER, R. K. (2009). *Think Tanks and Civil Societies*, New Jersey: Transaction Publishers, <books.google.com.tr/books?isbn=0765809524>.
- MORGENTHAU, H. J. (1978). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred A. Knopf
- PETRAS, J. (2006). *Küreselleşme ve İmparatorluk*, Çev. Saim Özen, İstanbul: Kalkedon Yayınları
- ŞAFAK, H. (2006). *Büyük Ortadoğu Projesi İsrail'in İmparatorluk Planı*, İstanbul: Profil Yayıncılık
- ŞİMŞEKER, M.-SİNAN ÜNSAR, S. Ocak (2008). "Küreselleşme Süreci ve Liderlik", *Journal of Yasar University*, 3(9), s. 1029-1045.
- TANER, A. C. (2008). "Kyoto Protokolü Sonrası Küresel ısınma ve İklim Değişikliği İle İlgili Olası Son Gelişmeler", *Çağın Polisi Dergisi*, S. 80, s. 9-11.
- The 9/11 Commission Report, Final Report of the National Commission on Terrorist Attacks Upan the United States*, (2004).New York: W.W. Norton & Company
- TUTAR, B. (17 Mayıs 2003). "Beyaz Saray'ın Akıl Hocaları", *Yeni Şafak*
- TÜYSÜZÖĞLU, G., "Çok Yönlü Dış Politika ve Türkiye", *Yeşilgiresun*, 23 Nisan 2008.
- WOLF, M. (Kasım-Aralık 2001). "Ulus-Devlet Küreselleşmeye Karşı Durabilecek mi?", Çev. Doğan Ergin, *Türkiye ve Siyaset*, S. 5, s. 211-220.